

Akbar XO'JAQULOV,
Qarshi davlat universiteti dotsenti
E-mail: xojaqulov82@mail.ru

Qarshi davlat universiteti professori, PhD O.Aslanova taqrizi asosida

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARDA QADRIYATLI MUNOSABATLAR ORQALI PEDAGOG-TARBIYACHI HAMDA OILA VA TARBIYALANUVCHILAR O'RTASIDA HAMKORLIK

Аннотация

Maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog-tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarida qadriyatli munosabatni shakllantirish, tarbiyalanuvchining yosh xususiyatlarini hisobga olish, hamda ijtimoiy-madaniy ta'lim-tarbiyaviy muhitida qulay sharoit yaratishda pedagog-tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasida munosabatlarning ilmiy-nazariy masalalari haqida fikr-mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisi shaxsini shakllantirishning yana bir pedagogik shartlari, unda dastlab pedagogning eng avvalo namuna manbai sifatidagi shaxsiy xususiyatlari va maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisini yoshiga doir ruhiy xususiyatlari, oila - maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisi ta'siri prioriteti, nihoyat xulq-atvor etalonini namoyon qiluvchi tengdoshlar masalasi e'tibordan chetda qolmasligi lozimligini alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim tashkiloti, pedagog-tarbiyachi, tarbiyalanuvchilar, pedagogik shartlar, muhit, oila, qadriyat, munosabat.

СОТРУДНИЧЕСТВО ВОСПИТАТЕЛЯ С СЕМЬЕЙ И УЧАЩИМИСЯ ЧЕРЕЗ ЦЕННЫЕ ОТНОШЕНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Аннотация

В статье рассматриваются научно-теоретические вопросы формирования ценностных отношений у педагогов-воспитателей и воспитанников дошкольной образовательной организации, учета возрастных особенностей воспитанников, а также создания благоприятных условий в социально-культурной образовательной и воспитательной среде во взаимодействии между педагогом-воспитателем и воспитанником.

Кроме того, подчеркиваются и другие педагогические условия формирования личности воспитанника дошкольной образовательной организации, в том числе, что личные качества педагога, прежде всего как образца для подражания, должны играть важную роль. Необходимо также учитывать психологические особенности, связанные с возрастом воспитанников дошкольной образовательной организации, влияние семьи и приоритетное воздействие на воспитанника семьи и дошкольной организации, а также не упускать из виду вопрос влияния сверстников как модели поведения.

Ключевые слова: Организация дошкольного образования, педагог-воспитатель, воспитанники, педагогические условия, среда, семья, ценности, отношение.

COOPERATION BETWEEN THE EDUCATOR AND FAMILY AND STUDENTS THROUGH VALUABLE RELATIONSHIPS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Annotation

The article discusses the scientific and theoretical issues related to forming value-based relationships between preschool educational institution teachers and their pupils, taking into account the age characteristics of the pupils, and creating favorable conditions in the socio-cultural educational and upbringing environment through the interaction between teachers and pupils.

Additionally, the article emphasizes other pedagogical conditions necessary for shaping the personality of preschool institution pupils. Firstly, it highlights the importance of the teacher's personal qualities as a source of example. It also stresses the need to consider the psychological characteristics of preschool pupils based on their age, the influence of the family, and the priority of family and preschool institution impact on the pupil. Finally, the issue of peers serving as behavioral role models should not be overlooked.

Key words: Preschool education organization, pedagogue-educator, pupils, pedagogical conditions, environment, family, value, attitude.

Kirish. Jamiyatda oilaga muqobil institutning vazifasi har doim muhim masalalardan hisoblanib kelgan. Ijtimoiy hayotimizda yuzaga keluvchi yaxshi va yomon tushunchalar, jamiyatdagi turli xatti-harakatlar va meyorlar faqat oiladagi munosabatlarda paydo bo'ladi. Umuman olganda, oilaviy munosabatlar va hatti-harakatlarini amalga oshirish, ularni ma'lum tartibga saqlab turishda muqobil institutlarning o'rni kattadir. Misol uchun jamiyatimiz ma'naviy tizimida ijtimoiy xavf tug'duruvchi diniy ekstremizm va terorizmga qarshi turuvchi kuch ham bevosita oila muhitida dastlab sodir bo'ladi.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlarni o'rganish shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim tashkiloti ta'limiy o'yin faoliyatida oilada qadriyatli munosabatlarni shakllantirishning konseptual asoslari pedagogik shart-sharoitlar majmuasini hisobga olganda muvaffaqiyatli amalga oshadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida oilada qadriyatli munosabatlarni muvaffaqiyatli shakllantirishning pedagoglar va ota-onalar birligi tashkil etilganligi bir qator ijobiy ishlar natijasidir.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarni tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar

yaratish maqsadida mamlakatimizda tub islohotlar amalga oshirilmoqda.

Maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, uni jahon ta'lim standartlari talablari darajasiga olib chiqish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib kelmoqda. Rivojlangan mamlakatlar tajribasidan ma'lumki, bolalari kamolga erishgan davlatlar taraqqiyotida bu omil o'ziga xos o'rin tutadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Maktabgacha ta'lim tashkilotining tashkiliy-boshqaruv vazifalarini hal etish bilan bog'liq "tashkiliy-boshqaruv" sharoitlari borasida bir qator olimlarning nazariy qarashlari mavjud bo'lib, ulardan M.I. Rojkov va L.V. Bayborodovalarning fikrlarida ma'lum izchillik ko'zga tashlanadi. Shuningdek, yuqoridagi olimlarning qarashlariga tayangan holda ushbu holat borasida quyidagilarni inobatga olsak. Birinchidan, qonuniy vakillar huzurida maktabgacha ta'lim tashkiloti va guruhda tarbiyaga yo'nalgan barcha tadbirlarni tashkil etish nazarda tutiladi. Ikkinchidan, ota-onalar bilan birga ishlash tizimini tashkil etish (psixologik, tibbiy, pedagogik). Uchinchidan, oila bilan o'zaro munosabatlar muammosi bo'yicha ta'lim jarayoni ishtirokchilari (pedagoglar) bilan uzluksiz metodik ishlashni tashkil etish, tarbiya jarayoni ishtirokchilarining o'zaro munosabatlarini rag'batlantiruvchi tizimni ishlab chiqish va ta'minlashdir. To'rtinchidan, saylov organi - ota-onalar qo'mitasi ishini tashkil etish va maktabgacha ta'lim

tashkilot jamoasi kundalik faoliyati masalalarini faollashtirish va rolini ko'tarish masalalaridir.

Tadqiqot metodologiyasi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisi shaxsini shakllantirishning yana bir pedagogik shartlari majmuasiga e'tibor qaratsak. Bunda dastlab pedagogning eng avvalo namuna manbai sifatidagi shaxsiy xususiyatlari va maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisini yoshiga doir ruhiy xususiyatlari (taqlidchiligi va ta'sirchanligi, reaktivligi va emotsionalligi) hisobga olinsa, undan so'ngra oila - maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisi ta'siri prioriteti, nihoyat xulq-atvor etalonini namoyon qiluvchi tengdoshlar masalasi e'tibordan chetda qolmasligi lozimligini alohida ta'kidlash lozimdek.

Tabii va natijalar. Mazkur jarayonni to'ldirgan va aksiologik boyitgan holda biz tarbiyalanuvchilarda oilani qadrlash tuyg'usini shakllantirishning samaradorligini ta'minlovchi quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni ajratib ko'rsatamiz. Ushbu shartlar mazkur tadqiqot ishi metodologik mo'ljallari sifatidagi tizimli faoliyatga oid, aksiologik, oilaviy, shaxs faoliyatiga oid, gumanistik, genderli va kompetentli yondashuvlar kontekstida ajratilganligi ko'plab metodik qo'llanmalarda ko'rsatilgan. Biz esa ularning asosiyalariga e'tiborni qaratsak:

tarbiyalanuvchilarning yoshga doir xususiyatlarini hisobga olish;

maktabgacha ta'lim tashkilotining ijtimoiy-madaniy ta'lim muhitida maqbul oilaviy maydon yaratish;

xususiy qo'shimcha ta'lim muassasasi metodologik faoliyati orqali, ota-onalarning prospektik va introspektik refleksiyasini rivojlantirish texnologiyasini qo'llagan holda ota-onalar kompetentligini shakllantirish;

pedagoglarda oilaviy kompetentlikni shakllantirish; maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida ta'limiy o'yin faoliyatida oilani qadrlash tuyg'usini shakllantirish bo'yicha ma'no izlash, hamda oilani psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash va boshqalar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat haqidagi bilimlarini tizimlashtirishning asoslari: jonli va jonsiz tabiat hodisalari, o'simlik va hayvonot dunyosi, o'z tana a'zolari, ularning tuzilishi va xususiyatlari, yashash muhiti, himoya vositalari, oziqlanishi haqida bilim beriladi. Bolalarda kattalar mehnati haqida bilimlarni shakllantirishda tizimlashtirishning asosini mehnat buyumlari, kishilar ehtiyojini qondirish uchun mehnat mahsulotlariga aylantirish aloqalarini tushunish tashkil etadi. Mashg'ulotlarda o'zlashtiriladigan bilim va ko'nikmalar bolalarning amaliy faoliyatlari bilan bog'lanadi. O'lchash usullarini bolalar o'yin va mehnat faoliyatida o'simliklar va ularni parvarish qilish haqidagi bilimlarni tabiat burchagidagi navbatchilikda, guldorzi mehnat ishlarida, turli material xususiyat va sifatleri haqidagi bilimlarni o'yin va qurishyasash va boshqa faoliyat turlarida qo'llaydilar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida xalq og'zaki ijodi vositasida bolalarni axloqiy sifatini shakllantirishdan avval bolalar tarbiyasiga alohida e'tibor bergan ma'qul. Tarbiya - inson kamolotiga ta'sir etuvchi tashqi omillardan hisoblanadi. Tarbiya - aniq maqsadlarni ko'zlab sistemali ravishda, insonda ijobiy fazilatlarini tarkib topirishi yo'lida tarbiyachi rahbarligida amalga oshirib boriladi. Insonni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash xalqimizning azaliy orzusi bo'lib. O'tmishni, tarixni anglash va hurmat ruhiy ma'naviyatga erishishga bir qadam desak mubolag'a bo'lmaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida xalq og'zaki ijodi vositasida bolalarni axloqiy sifatini yaxshilashda tarbiyachi ertak, hikoya, maqol, tez aytish, raasal, topishmoq, qo'shiq va alia kabi xalq og'zaki ijodini ko'plab o'qigan, o'rgangan bo'lishi joiz. Chunki bola tarbiyasida bularning ahamiyati muhim hisoblanib, kelajakda bolalarga asqotadi. Pedagog A.S.Makarenko fikricha "Tarbiyaviy

ta'siming g'oyat qudratli ta'sir ko'rsata olishiga ishonchim komil. Agar odam yomon tarbiyalangan bo'lsa, bunda faqat tarbiyachilar aybdorligiga aminman. Agar bola yaxshi bo'lsa, buning uchun u tarbiyadan, o'z bolaligidan qarzdordir"[2]. Shundan ham sezsak mubolag'a bo'lmaydi. Yangi o'sayotgan nihol kabi bo'ladi murg'ak qalb sohiblari. Ulami xalq og'zaki ijodi vositasida axloqiy salohiyatini yanada oshirishga maqolar, tez aytish, topishmoqlar alohida e'tirof etgan joiz.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida ta'limiy o'yin faoliyatida oilani qadrlash tuyg'usini, oilani ma'naviy-ruhiy va milliy uyg'otishni shakllantirishga qo'yilgan vazifalarini biz maxsus tashkil etgan ota-onalar va tarbiyalanuvchilar uchun mo'ljallangan oilaviy mavzudagi aksiologik boyitilgan slayd-ma'ruzalar va video-ma'ruzalar, ekspertlarning brifinglari va bahs-munozalari yordamida hal etdik. "Oilaviy pedagogik xususiyatlari", "Milliy oilaviy tarbiya ildizlari", "Ota-ona uyi iliqlik bilan qarshi oladi", "maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila ruhiy-axloqiy rivojlanish yo'lida", guruh soatlari, etik suhbatlar, festivallar, muayyan oilashunoslik mavzusiga oid taqdimotlar o'tkazishda, "Mustahkam oila - mustahkam qo'rg'on", "Oilaviy tarbiyada ijodkorlik", "Oilada tabiatga munosabatni shakllantirish", tarixiy va etnografik muzeylarga oilaviy ekskursiyalar, oilaviy ijod ko'rgazmalarini borib ko'rish, "Bir piyola choy ustida" butun oila bo'lib o'tirishlar maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining shakllanishi va kamol topirishdagi asosiy vazifalardan hisoblanadi.

Pedagoglarda oilaviy kompetentlikni shakllantirish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- pedagog tomonidan oilaning umuminsoniy qiymati va shaxs kamolotidagi ahamiyatini anglab yetilishi;
- oilaning ko'p jabhali va yarim funktsionalligini tushunib yetish;
- oilaviy munosabatlarda madaniyati, maishiy ko'nikmalar, qarindoshlar va yaqin insonlar bilan muloqot qilish mahoratini kasb etish;

- tarbiyalanuvchilarning turli tipga mansub oilalari bilan konstruktiv munosabatga kirishish ko'nikmasini orttirish;

- axloq meyorlarini (taktikaviylik, ota-onalar tuyg'ulariga nisbatan hurmat va boshqalar) hamda maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida bo'lajak oilaparvar sifatlarini tarbiyalashda zarur kasbiy kompetensiyalarni egallash kabi vazifalarni o'z ichiga oladi.

Hozirgi sharoitda pedagoglarning tarbiyaviy faoliyatida kompetentli paradigma katta ahamiyat kasb etadi. Oilaviy kompetentlikni shakllantirish masalalari borasida biz bo'lg'usi pedagogik kadrlarni tayyorlash jarayonida turli shakl, metod va texnologiyalarni qo'llashga jiddiy e'tibor qaratish lozim. Oilaviy kompetentlikni shakllantirish maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilari uchun mo'ljallangan modulli yondashuv "ta'limiy o'yin faoliyatida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisida oilani qadrlash tuyg'usini shakllantirish" dasturi bo'yicha turli shakllarda amalga oshirildi. Bular ma'ruza, suhbat, mustaqil ish, shuningdek, malaka oshirish tizimida qo'llanadigan metodlar, pedagogik vaziyatlarga yechim topish, loyihalash, modellashtirish, hamda axborot texnologiyalardan foydalanish masalalarida ko'rinadi.

Xulosa va takliflar. Pedagoglarda oilaviy kompetentlikni shakllantirishdan asosiy maqsad quyidagi yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirish sharoitida kasbiy faoliyat tizimini loyihalash va tatbiq etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachi-pedagogini metodologik qo'llab-quvvatlashdan iborat.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida oilani qadrlash tuyg'usi va qadriyatli munosabatlarni shakllantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib, u tarbiyalanuvchilarni ota-onaga, oilaga, mahallaga, vatanga mehr-muhabbatini o'tirishdagi asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori bilan tasdiqlangan Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartlari. - T., 2020.
2. Khujakulov A.E. The formation of value relations to the family pre-school as psycho-pedagogical problem. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 7 No. 2, 2019.
3. Рожков, М.И. Воспитание толерантности у школьников: учеб.-метод. пособие/ М.И. Рожков, Л.В. Байбородова, М.А. Ковальчук - Ярославль: Академия развития. - 2003. -191 с.
4. Хўжакулов А.Э. МТТ тарбияланувчиларининг оилага кадрятли муносабатини шакллантиришда таълим-тарбия жараёни субъектларининг роли ҳамда уларнинг тамойиллари Педагогика ва психологияда инновациялар махсус сон журнали Тошкент, 2020. 62-67- бетлар.
5. Николина, В.В. Дети, молодежь и духовность: ценности и цели/В.В. Николина // Воспитание ценности и цели: науч.-метод. сб.- Н.Новгород.: НГПУ, 2004. - С. 6-15.
6. Шадиёв Р.Д., Ибрагимова Г, Набиев И Современное дошкольное образование и инновационная деятельность. Бюллетень науки и практики — Bulletin Of Science and Practice (scientific journal) №4 2018. p-457-460. DOI: 10.5281/zenodo.399225.